

MARTA BAŁAŻAK

Postawy nauczyciela wobec uczniów – dzieci znanych mu osób

Teachers Attitudes Towards Students Being Children of People Known to Them

ORCID: 0000-0002-1937-0816, doktor, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Filologiczno-Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki i Psychologii, Polska

Streszczenie

Nauczyciel, rozpoczynając pracę w klasie, zazwyczaj dopiero poznaje znajdujących się w niej uczniów. Zdarza się jednak, iż uczy dzieci już znanych mu wcześniej rodziców. Znajomość ta może mieć bliski charakter, a nawet opierać się na różnych powiązaniach. Bywa też, że znajomość dotyczy samych uczniów albo nawet ścisłych związków, np. pokrewieństwa z nimi.

Słowa kluczowe: nauczyciel, uczeń, praca nauczyciela, osoby znane nauczycielowi, osoby bliskie nauczycielowi, celebryci

Abstract

Teachers usually meet children for the first time in school. Sometimes, however, they teach children of people already known to them. That relationship may be very close or be based on various connections. At times the teacher knows the students themselves or even is a member of their family.

Keywords: teacher, student, teacher's job, people known to teacher, people close to teacher, celebrities

Wstęp

Od nauczyciela oczekuje się odpowiedzialnej pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej. Podczas przygotowania do zawodu zdobywa on informacje o pracy z rodzicami uczniów jako rodzicami wychowanków (Horny, Hall, Hall, 2005, s. 133–134). Podstawy ich współpracy zakładają dokumenty oświatowe (Bałażak, 2016, s. 108–117). Życie jednak weryfikuje podstawy tej współpracy, a powodem tego są różne grupy osób przysyłających dzieci do szkoły.

Niekiedy postawa nauczyciela wobec uczniów zależy od czynników pozaukuczacyjnych, np. środowisk, z jakich wywodzą się wychowankowie. A charakterystycznymi przypadkami są uczniowie, którzy są dziećmi znanych nauczycielowi osób, dzieci, z którymi ma on szczególne powiązania.

Współpracownicy nauczyciela w jego pracy szkolnej

Nauczyciel w szkole utrzymuje kontakt z kilkoma grupami osób. Wśród nich znajdują się m.in. uczniowie (wychowankowie), ich rodzice lub opiekunowie, rada pedagogiczna, rada szkoły, dyrekcja placówki, przedstawiciele środowiska lokalnego, organizacje i instytucje społeczne, samorządowe, państwowe, własna rodzina. Zbiór ten uzupełniają krewni, znajomi i koledzy (przyjaciele). Z każdym z wymienionych gremiów pracuje on na różne sposoby wynikające ze specyfiki łączących go z nimi relacji (Banach, 1994, s. 42). Wszelkie czynności typowe dla pracy pedagogicznej są stale konfrontowane z praktyką.

Współpraca nauczyciela z różnymi grupami osób zależy od formalnych układów i specyfiki jego pracy w szkole (hierarchia organizacyjna, podstawy sprawowania nadzoru pedagogicznego), wewnętrznych układów pracowniczych, podstaw i zasad współpracy nauczyciela z rodzicami uczniów, pracy pedagogicznej z uczniami.

Z przedstawicielami każdej z grup nauczyciel pracuje na odmiennych zasadach (Konarzewski, 1994, s. 151). Niekiedy zasady te ulegają modyfikacji nawet w obrębie poszczególnych grup. Jest to wynikiem cech charakteryzujących poszczególne zbiory osób w grupie (czego przykładem mogą być klasy uczniowskie różniące się wiekiem czy rodzice uczniów o odmiennym poziomie zainteresowania postęпами dziecka w nauce czy zaangażowania się społecznego).

Współpraca nauczyciela z rodzicami uczniów wiąże się z ustaleniem, opracowaniem zasad wzajemnych kontaktów, których celem jest wspólna troska o dziecko (Bierowska, 2001, s. 419–423). Wynika ona z ich potrzeby współuczestniczenia w procesie podejmowania decyzji w zakresie kształcenia własnych dzieci (Bałazak, 2008, s. 129) i najczęściej jest przejawem ich troski. Kontakty rodziców ze szkołą w pierwszej kolejności dotyczą współpracy z nauczycielem (Bałazak, 2008, s. 130).

Formalna budowa klasy szkolnej

Klasa szkolna to zbiór osób w prawie jednakowym wieku, obu płci, o zbliżonym poziomie wiedzy i umiejętności, często wywodzących się ze zbliżonego środowiska społecznego, w młodszym wieku z podobnego miejsca zamieszkania. W klasie funkcjonują uczniowie bardzo zdolni, zdolni, średni, słabi, a niekiedy posiadający spore braki wiedzy.

Klasa szkolna w dużym mieście obejmuje uczniów z wiele większego terenu zamieszkania niż w małej miejscowości. Nieznający się uprzednio uczniowie do niej uczęszczający często zawierają między sobą znajomości dopiero po podję-

ciu w niej wspólnej nauki. Inaczej może być w placówce w małej miejscowości – tu uczęszczanie do szkoły stanowi jakby przedłużenie wcześniej zawieranych znajomości, przyjaźni między sąsiadami, kolegami z miasteczka, wsi.

Rzeczywista budowa klasy szkolnej

W rzeczywistości każda klasa szkolna stanowi odmienny od pozostałych zbiór osób, charakterystyczny jedynie dla niej samej. Obraz formalnej budowy klasy przedstawiają założone w przepisach, zaleceniach regulaminowych czy zwyczajowych sposoby funkcjonowania i działania edukacyjnego. Nieformalnie zaś wszelkie poczynania mają charakter żywiołowy i specyficzny dla danej klasy. Codzienne funkcjonowanie klasy opiera się także na istotnym czynniku, jakim jest uczestniczenie w jej życiu nauczyciela. Od niego, od jego postawy wobec klasy, może zależeć budowa stosunków między uczniami o naturze scalającej lub dzielącej uczniów (Śniegulska, 2013, s. 127–128).

O ile pełnione przez uczniów role społeczne w klasie dzielą ją na kategorie w oparciu o: poziom wiedzy, obowiązkowość dziecka, kreatywność, nastawione na rozrywkę i zabawę, nastawione na koleżeństwo, w odniesieniu do specyficznych zachowań, to pełną analizę budowy klasy można dopiero zakończyć po uwzględnieniu **zachowań nauczyciela** pozostającego w określonym stosunku do znajdujących się w niej uczniów (Lemper-Pychlan, 2007, s. 49–50). Poniżej zamieszczono kilka przykładowych relacji:

1. Dzieci celebrytów – to kategoria uczniów nie tylko wywodzących się z rodzin znanych w kraju. Takich akurat jest niezbyt dużo, choć się trafiają. Znacznie częściej bywają to dzieci osób funkcjonujących na regionalnej scenie politycznej, społecznej, gospodarczej, widocznych lokalnie. Taki rodzic, wysyłając dziecko do szkoły, niekiedy świadczy placówce usługi, staje się jej sponsorem w różnych dziedzinach. Z tego powodu priorytetem jest pozyskanie jego osoby, nakłonienie go do współpracy, współdziałania ze szkołą. Jako świadczący na rzecz szkoły rodzic ucznia liczy w zamian na szczególne traktowanie dziecka na tle innych. Oczywiście trafiają się tacy rodzice uważający, iż ich potomstwo niczym nie różni się od reszty dzieci w klasie, szkole. Pozostawiają za sobą jednak cień odmierności, możliwości pomocy szkole, wsparcia jej – a to niestety widoczne bywa nie tylko przez nauczyciela. Dyrektor szkoły zainteresowany pomocą i wsparciem ze strony rodzica nie chce, aby przez traktowanie dziecka zraził go do współpracy, czemu daje wyraz w oczekiwaniach od nauczyciela.

2. Dzieci spokrewnione z nauczycielem – w przypadku tej kategorii uczniów nie zawsze wiadomo jest, iż są oni krewnymi, powinowatymi nauczyciela. Zdarza się, że ze względów niepomawiania o kumoterstwo w tajemnicy, trzymane są informacje o powiązaniach rodzinnych. Ciężar właściwy w układzie nauczyciel–uczniowie przesuwają się na obszar klasy. Mimo braku czasem po-

wszechnej wiedzy o koneksjach rodzinnych pozostali uczniowie zauważają odmienności w traktowaniu, ocenianiu, wymogach wobec wszystkich wychowanków. Wy tłumaczeniem tego faktu może być jednocześnie funkcjonowanie nauczyciela i ucznia w płaszczyźnie szkolnej i rodzinnej, konieczność pozytywnego podejścia do dziecka. Zdarzają się też nauczyciele w znacznie surowszy sposób, rygorystycznie traktujący krewnych, jednak są to raczej pojedyncze przypadki.

3. Dzieci kolegów – niektórzy nauczyciele, aby mieć szerszy wgląd w postępy szkolne swoich pociech, możliwość ewentualnego wpłynięcia na przebieg edukacji, dla wygody w opiece zapisują własne dzieci do placówki, w której pracują. W mniejszych miejscowościach jest to normą, ponieważ nie ma tu alternatywy w postaci innej placówki. Nauczyciel-rodzic liczy na szczególne względy należące się jego dziecku jako dziecku kolegi, pracownika jednej szkoły. Gorzej, gdy do takiego samego wniosku dochodzi także i dziecko. Stosunek nauczyciela do dziecka innego nauczyciela bywa przyjmowany jako wyraz osobistego odniesienia się do jego rodzica, traktowanie dziecka odbierane bywa bardzo osobiście i znacząco. Od nauczyciela-kolegi uczącego dziecko innego nauczyciela w szkole rodzic oczekuje szczególnego traktowania, zauważenia przez niego poprzez pokrewieństwo z rodzicem-pedagogiem znamion wysokiego poziomu intelektualnego, szczególnych cech dziecka, a co za tym idzie – uprzywilejowania w ocenianiu. Trudność stanowi przekonanie rodzica o: 1) nieposiadaniu przez nauczyciela dziecka osobistych odniesień akurat do niego; 2) uważaniu dziecka za ucznia, jakich wielu; 3) nietraktowaniu relacji z dzieckiem jako elementu wpływania/odgrywania się na koledze.

4. Dzieci dyrektora – szczególną postacią dziecka kolegi z placówki stanowi dziecko jej dyrektora (wicedyrektora). Takie dziecko nie tylko orientuje się, że jego rodzic pracuje w tej samej szkole, wiedza jego bywa też bogatsza o informację o tym, iż tu jest on szefem. Postawy dzieci mogą być różne – od liczenia na stanowisko rodzica po brak zwracania uwagi na ten fakt. Niemniej nauczyciel posiadający w swojej klasie potomka dyrekcji czuje się w pewien sposób indoktrynowany (choć to nie musi nastąpić) przez ucznia, co może wpływać na jego pracę w klasie. Prawdopodobnie rodzic-dyrektor może zainteresować się pracą wybranego nauczyciela nie dla przeprowadzenia wywiadu o podwładnym, z samej rodzicielskiej ciekawości (zainteresowanie typu „jak było w szkole?”, „co robiliście dziś na biologii?”, „pani od matematyki pytała dziś na lekcji?” czy „jak się udał sprawdzian z polskiego?”).

5. Własne dzieci – zdarzają się bardzo szczególne sytuacje, gdy w uczoney klasie znajduje się własne dziecko nauczyciela. Już sam fakt bycia jego dziecka w klasie powoduje, że nauczyciel czuje się obiektem zainteresowania wybranych osób, a przedmiotem jest pokrewieństwo. Gdy sytuacje takie zdarzają się w małych społecznościach, informacją ogólnie znaną jest ich powiązanie rodzinne. Nauczyciel wówczas staje między postawą rodzicielską a postawą peda-

goga. Jest on wówczas rozdarty między dwie możliwe postawy: instynkt rodzicielski powoduje przewagę więzi rodzinnej, strach przed pomówieniem powoduje dominację postawy pedagoga. Pewność siebie, konieczność poradzenia sobie z sytuacją, ale czasem i obiektywne podejście do pracy narzuca postronnym obraz bezstronnego nauczyciela, do którego pracy dodatkiem jedynie jest jego dziecko.

Podsumowanie

Skuteczną pracę nauczyciela warunkują nie tylko odpowiednie przygotowanie merytoryczne, posiadana wiedza, umiejętne jej przekazywanie, ale i relacje do innych podczas pracy (w tym i rodziców uczniów), wszystkich osób, z jakimi spotyka się z racji pracy pedagogicznej w szkole.

Przyjmowana w pracy postawa nauczyciela nosi czasami znamiona agresywne – nie w znaczeniu napastliwym, ale dla zwrócenia uwagi, co wobec niektórych osób może wynikać z chęci przypodobania się. Nauczyciel może przyjmować zachowania uległe – podporządkowujące innym, w wybranych obszarach działania dominujących, lub odwrotnie, zachowania manipulacyjne – narzucające własne zasady. Postawa asertywna podtrzymuje szacunek dla samego siebie i dla innych, mimo iż jest to grupa osób w szczególny sposób z nim powiązana (Kopczewski, 2009, s. 397).

Literatura

- Bałażak, M. (2008). *Wiedza i umiejętności nauczyciela we współczesnej szkole*. Radom: Wyd. PR.
- Bałażak, M. (2016). Współpraca z rodzicami uczniów przedmiotem zainteresowań nauczyciela. W: K. Nowak, K. Ziębakowska-Cecot (red.), *Obraz rodziny w dobie zmian społecznych* (s. 108-116). Radom: Wyd. UTH w Radomiu.
- Banach, C. (1994). O kulturze pedagogicznej i etyce zawodu nauczyciela. *Dyrektor Szkoły*, 6/7, 41-44.
- Bierowska, D. (2001). Społeczna świadomość roli wychowania a terapeutyczne oddziaływanie nauczyciela w pedagogizacji rodziców. W: W. Korzeniowska (red.), *Przemiany edukacyjne w Polsce i na świecie a modele wychowania* (s. 419-423). Kraków: Impuls.
- Horny, G., Hall, E., Hall, C. (2005). *Nauczyciel wychowawca*. Gdańsk: GWP.
- Konarzewski, K. (red.) (1994). *Sztuka nauczania. Szkoła*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Kopczewski, M. (2009). Komunikacja interpersonalna w procesie dydaktycznym. W: K. Chałas (red.), *Kreowanie tożsamości szkoły*. T. 1. *Konteksty teoretyczne, poglądy, wyniki badań* (s. 391-399). Lublin: Wyd. KUL.
- Lemper-Pychlan, M. (2007). *Naturalny autorytet w wychowaniu. Poradnik dla rodziców i wychowawców*. Kielce: Jedność.
- Śniegulska, A. (2013). *Refleksje nad współczesnym wychowaniem*. Rzeszów: Wyd. UR.